

Dr. C. Orbaan, röntgenoloog en longarts

Het bureau van de NVvR maakte mij attent op het onlangs verschenen boek 'Dr. C. Orbaan, röntgenoloog en longarts'. Het werd geschreven door zijn dochter, dr. Ina Orbaan, klinisch psycholoog. Deze vitale dame is nu 84 jaar.

Constant Orbaan (1890-1953) studeerde medicijnen aan de GU Amsterdam en behaalde zijn artsdiploma op 8 april 1916. Hij werd Reserve-Officier van Gezondheid der 2^e Klasse en diende tijdens de Eerste Wereldoorlog in het Militair Hospitaal te Hardervijk en het Interneringskamp aldaar, waar veel Belgische militairen werden verzorgd. Hij werd daarna opgeleid tot stralenarts in het Anthonie van Leeuwenhoekhuis. Hij bekroonde deze opleiding in 1920 met het proefschrift 'Behandeling der inoperabele kwaadaardige gezwellen der amandeklieren, in het bijzonder met röntgenstralen en Radium, aan de hand van 44 ziektegeschiedenissen'.

In datzelfde jaar werd hij naar het Gasthuis in Middelburg gehaald door de chirurg Schoute. Het werd in de volgende jaren een topziekenhuis. Jaarlijks werden er 125 patiënten bestraald voor ziektes als kwaadaardige gezwellen, tbc, huidaandoeningen, ziekte van Basedow. De tarieven varieerden van f/2,50 voor derdeklaspatiënten tot f/10,00 voor eerste klaspatiënten. Ook verrichtte Orbaan veel röntgendiagnostiek. En hij bleef wetenschappelijk zeer actief. Hij hield veel voordrachten, o.a. tijdens de 52^e Algemeene Vergadering van de Nederlandsche Vereeniging voor Electrologie en Röntgenologie op zondag 8 november 1925 over 'Een divertikel in de flexura duodeno-jejunalis'. In het Vereenigingsverslag staan de namen van de 28 aanwezigen; enkele bekende namen zijn Driessen, Voorhoeve, Heilbron, Keyser, Arisz, Bouwers, Brevet, Van Ebbenhorst Tengbergen, Gaarenstroom, Den Hoed. Ook publiceerde hij talrijke artikelen, o.a. over meningitis, behandeling van bloedziektes met röntgenstralen, röntgenonderzoek van appendicitis, van hernia diafragmatica, divertikels van het

duodenum, aneurysma van de aorta, radiotherapie van borstkanker.

In het jaarverslag 1931 van het bestuur der Godshuizen te Middelburg staat te lezen: *"Het therapiebedrijf bleef ongeveer op dezelfde hoogte; het röntgenfotografisch bedrijf is echter wederom in omvang sterk toegenomen. Het aantal gefotografeerde patiënten, hetwelk in 1930 het recordcijfer behaalde van 739 (aantal foto's 2610) steeg thans tot 949 (aantal foto's 3131). De röntgeninrichting der chirurgische afdeling werd thans bij de radiotherapeutische afdeling ondergebracht; dr. Orbaan acht dit juist en ziet daarin een erkenning, dat de moderne röntgeninrichting met den specialiströntgenoloog kan en moet worden gebruikt voor alleen röntgenologische arbeid. De samenwerking met de andere afdelingen van het Gasthuis was voortreffelijk."*

Intussen had echter de economische crisis toeslagen en raakten de ziekenhuizen in Zeeland in grote financiële problemen. Naarstig werd gezocht naar besparingen, waarbij ook de inkomens van de specialisten onder vuur kwamen te liggen. Met name het inkomen van dr. Orbaan werd veelvuldig in de gemeenteraad en in de krant besproken. Dit inkomen had als basis f/7000; dit was gelijk aan dat van de andere medisch specialisten in Middelburg en aan dat van röntgenologen elders in het land. Ten slotte werd in 1936 een rapport van een overheidscommissie uitgevoerd, waarbij het verouderde en inefficiënte Gasthuis te Middelburg grondig werd herbouwd en vele werknemers werden ontslagen, waaronder ook de röntgenoloog dr. Orbaan. Men dacht het ook zonder röntgenoloog wel af te kunnen.

Het Gasthuis zelf betreunde het ontslag van hun röntgenoloog zeer en eerde hem bij zijn afscheid met de gouden legpenning van de Godshuizen.

De wereld van de zeer actieve Orbaan – die in de afgelopen jaren ook medeoprichter was van het zeehospitium en revalidatie-inrichting 'Zonneveld' in Oostkapelle – stortte in. Hij verhuisde in 1936 naar Bilthoven, en in dat jaar bracht dr. M. de Vries

hem met zijn vrouw en vier kinderen 'op vakantie' in de Ardennen. Daarna werd hij opgenomen in het sanatorium 'Berg en Bosch' in Bilthoven van de R.K. vereniging tot bestrijding der tuberculose. Na drie jaar vermeldde het eindrapport: *'inactieve resten van algemeene malaise, geen tuberculose, prognose goed'*. In die drie jaar gaf hij ook les aan verpleegsters en trad hij tevens op als arts op de ziekenzalen en als assistent van geneesheer-directeur dr. W. Bronkhorst. Zodoende werd hij omgeschoold tot longarts. In 1939 was Orbaan aangesteld als longarts bij het Centraal Bureau voor keuringen op Medisch Hygiënisch gebied in Den Haag. Per 1 oktober werd hij hiervan directeur, en in 1940 verhuisde de familie naar Wassenaar. Hij volvoerde een omvangrijk onderzoek bij de PTT (11.549 personen!), uitmondend in twee boekjes: 'Röntgendoorlichting van het personeel van het staatsbedrijf der P.T.T., 1939-1942', en 'De behandeling van lijders aan actieve tuberculose, door middel van doorlichting vastgesteld'. Hij kwam ten slotte dus toch weer terug in zijn oude vak: de röntgen!

Ina Orbaan heeft met dit bijzondere boek fraai belicht hoe een vroege enthousiaste, actieve röntgenoloog – ondanks grote persoonlijke kundigheid en inzet – het slachtoffer werd van bezuiniging in de gezondheidszorg en gebrek aan inzicht in het belang van röntgenologie.

Het boek is zeer goed gedocumenteerd. Het is 129 pagina's dik, heeft een harde kaft en is luxe uitgevoerd. Er staan vele foto's uit het begin van de vorige eeuw in en talrijke documenten, brieven en krantenartikels. De oplage is slechts 65. Er zijn nog 25 gesigneerde exemplaren beschikbaar.

Het kost € 60 euro + verzendkosten.

Het is te bestellen bij de schrijfster: dr. Ina Orbaan; Hugo de Grootstraat 47; 2242 TM Wassenaar; d.orbaan@kpnplanet.nl. Of in de boekhandel 'De Drukkerij' te Middelburg.